Latviešu valoda kā izglītības valoda pirmsskolā

- lingvistiski neviendabīgā vidē
- Eiropas pētījumu un prakses kontekstā
(Latvija, Somija, Vācija, Lielbritānija)

prof. **Sanita Martena**

Pirmsskolas izglītības seminārs

IZM, 25.11.2022.

Bilingvālu (daudzvalodīgu) bērnu lingvistiskā uzvedība: galvenās teorētiskās atziņas

- **Pārslēgšanās** no vienas valodas/izloksnes uz citu (*code-switching, translanguaging*)

- Atspoguļo **valodas praksi, realitāti** bilingvālā **ģimenē** un **sabiedrībā** kopumā (daudzvalodība nav izņēmums!)

Reakcijas no **skolotāja/audzinātāja**:

- Aizrādīšana
- Labošana, kļūdas uzsvēršana

Ideoloģija:

- Homoglosijā (vienvalodībā) balstīta
- Perfekcionisms (kļūdu kultūra Latvijā)

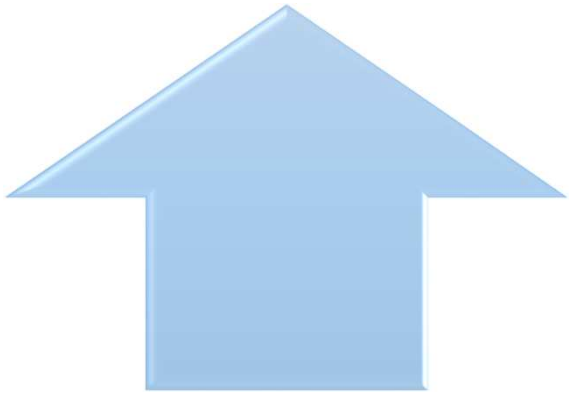

Bilingvālu (daudzvalodīgu) bērnu lingvistiskā uzvedība: galvenās teorētiskās atziņas

- Bilingvālu bērnu **valodas prakse ir kompleksa** un savā starpā saistīta. **Valodas** nav nošķirtas viena no otras, tās **nefunkcionē lineāri**, viena aiz otras.

The bilingual is not two monolinguals in one person. (Montanari, E. G., Panagiotopoulou, 2019: 95)

- **Valodas dinamika, dinamiska daudzvalodība**: valoda kā sociālā prakse, valodu maiņa/ jaukšana atspoguļo šo sociālo aspektu.
- **Valodas repertuārs**: no viena valodas repertuāra bilingvāli bērni izvēlas vajadzīgo stratēģiski, lai komunicētu efektīvi.
- **Valodas kā izglītības resurss**.
- Neirolingvistiski **daudzvalodības pētījumi** atklāj: pat ja aktīvi tiek lietota tikai viena valoda, otra (citas) arī paliek aktīvas un tām var būt viegla piekļuve.

Bilingvālu (daudzvalodīgu) bērnu uzvedība – skolotāju reakcija – rezultāts

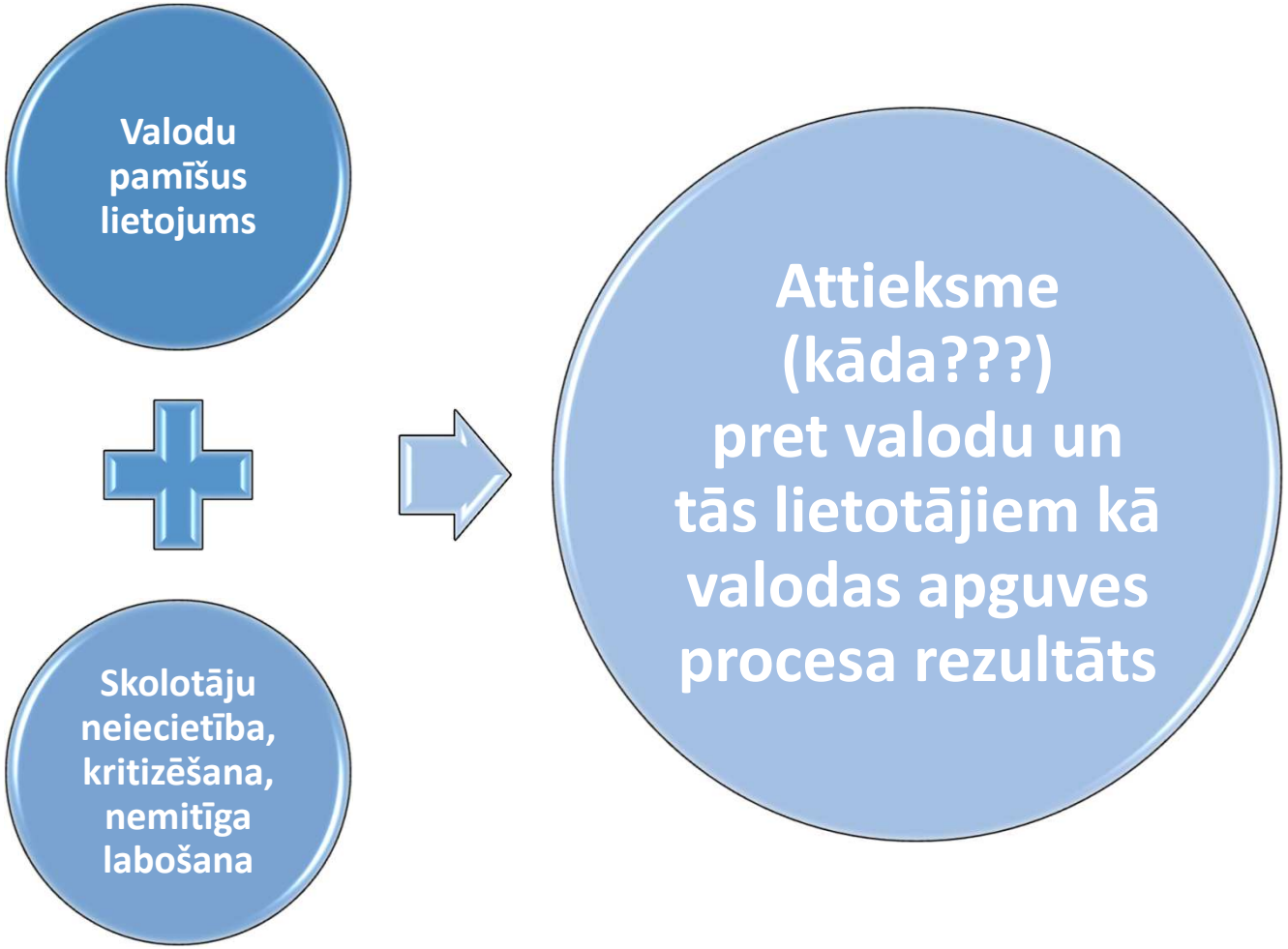

Pozitīvs scenārijs: ko un kā darīt?

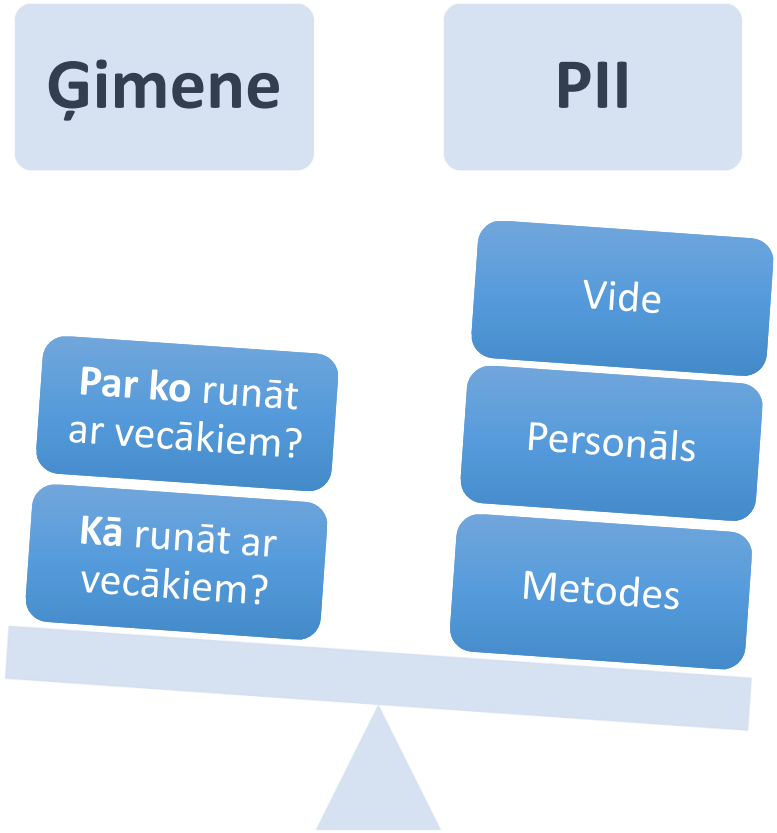

PII: Vide

- **Telpa**

- Kāds ir vizuālais materiāls (rotājumi, zīmējumi, **tematam atbilstoši atslēgvārdi**)?
- Bērnu **valodu portreti, valodu biogrāfijas**

- **Emocionāli droša, iekļaujoša vide**

- **Drīkst kļūdīties** (perfekcionisms pagaidīs)
- **Drīkst lietot vairākas valodas**
- **Nav kauns par savu dzimto valodu**
- Nulles tolerance jebkura veida apvainojumiem, emocionāliem uzbrukumiem (**bērnu savstarpējā tolerance par akcentu, kļūdām, runājot latviešu valodā**)

PII: Personāls

- Izglītības iestādē **ikviens ir uzvedības etalons un valodas paraugs**
- **Daudzvalodīgi, divās vai vairāk valodās brīvi runājoši** audzinātāji, auklītes, sētnieks, virtuves darbinieki, medmāsa utt.

- **Personāla attieksme**:

- pozitīva pret bērna dzimto valodu;
- pacietīga, iecietīga – arī pret kļūdām vai pret valodu jaukšanu; pūristiska attieksme var kavēt valodas attīstību: *Valodu jaukšana ir bilingvisma dabiska izpausme* (Montanari, E. G., Panagiotopoulou, 2019: 28);
- prieka ienešana, radīšana, lai veicinātu bērnu vēlmi runāt (prieks jārada pēc iespējas agrīnākā vecumā);
- zinātkāres, izziņas rosināšana.

Prieks un interese par runāšanu: Snieguma līmeņi

(Montanari, Panagiotopoulou, 2019: 92)

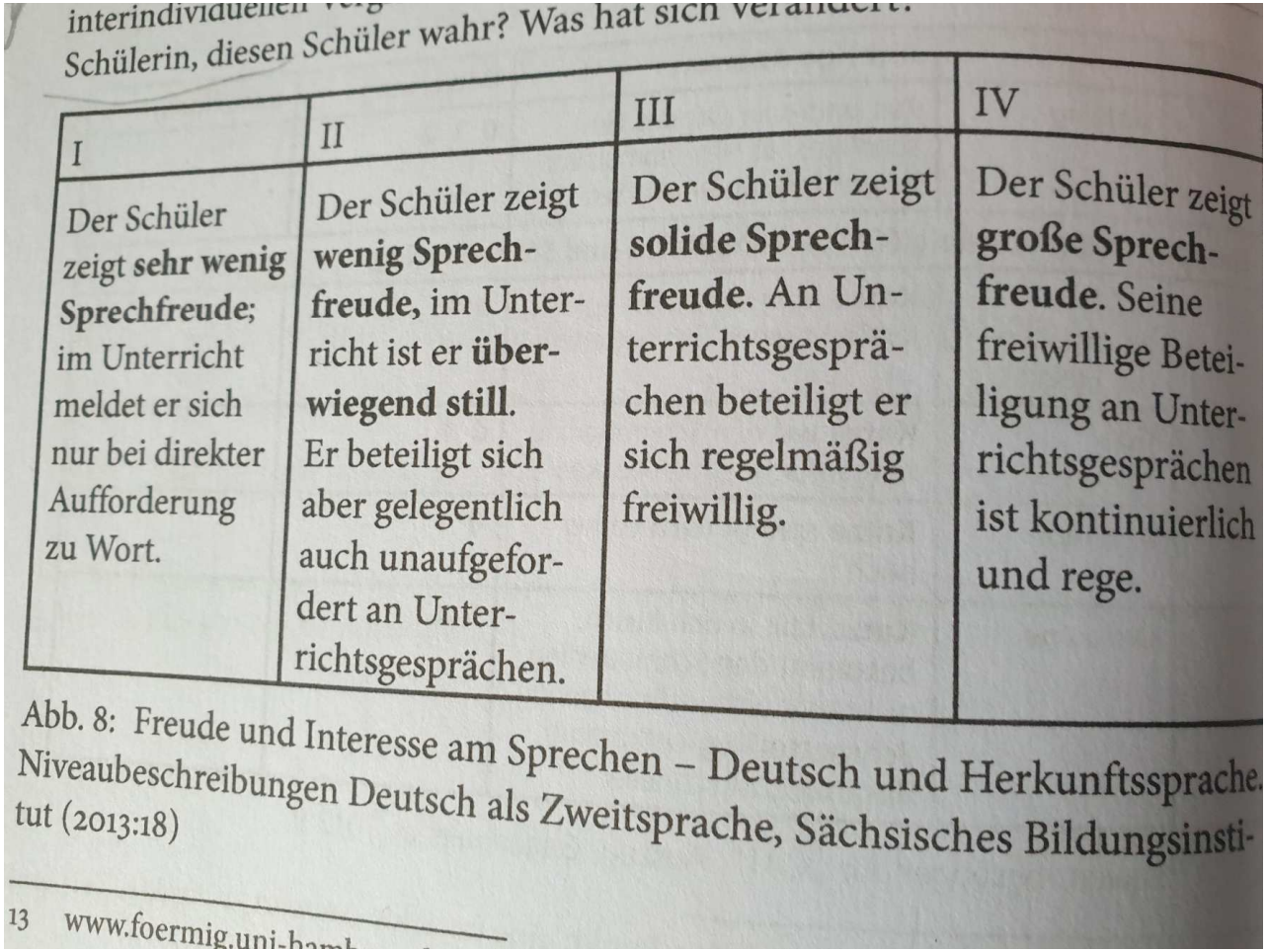

interindividuellen [illegible]
Schülerin, diesen Schüler wahr? Was hat sich verändert?

I	II	III	IV
Der Schüler zeigt **sehr wenig Sprechfreude**; im Unterricht meldet er sich nur bei direkter Aufforderung zu Wort.	Der Schüler zeigt **wenig Sprechfreude,** im Unterricht ist er **überwiegend still.** Er beteiligt sich aber gelegentlich auch unaufgefordert an Unterrichtsgesprächen.	Der Schüler zeigt **solide Sprechfreude.** An Unterrichtsgesprächen beteiligt er sich regelmäßig freiwillig.	Der Schüler zeigt **große Sprechfreude.** Seine freiwillige Beteiligung an Unterrichtsgesprächen ist kontinuierlich und rege.

Abb. 8: Freude und Interesse am Sprechen – Deutsch und Herkunftssprache. Niveaubeschreibungen Deutsch als Zweitsprache, Sächsisches Bildungsinstitut (2013:18)

13 www.foermig.uni-hamb

PII: Metodes

- **Bērna reflektēšana par sevi, ģimenes valodām, to lietojumu** ikdienā, par savu pieredzi (**valodu portreti vai valodu biogrāfijas** jau no 4-5 gadu vecuma)

- Mācot latviešu valodu, ļaut izmantot **visu valodas repertuāru** (Eiropas kopīgās pamatnostādnes valodu apguvei, 2020)

Mana valodu biogrāfija

Informācija par mani

Mani sauc [redacted]

Man ir 11 gadi. Es esmu dzimusi 10.08.2011.

[redacted]

Dzimtā valoda

Mana dzimtā valoda ir Latviešu valoda.

Valodas

Kādā valodā(s) protu runāt? Es protu runāt Latviešu, Angļu un mazliet vācu, bet ar Latgaliešu.

Kādā valodā runā mani vecāki, tuvākie radinieki? Vecmammas mājas mēdz runāt Francūzijas Vācu valodā, visa mana ģimene runā Latviešu un Latgaliešu.

Kādas valodas apgūstu skolā? Angļu, Krievu, Latviešu.

Kādā valodā(s) notiek mācības skolā? Angļu, latviešu un Krievu.

Kādā valodā sazinos ar saviem klasesbiedriem? Es sazinos latviešu valodā.

Kādu(as) valodu(as) vēlies iemācīties, pamato atbildi? Es vēlētos iemācīties Vācu, Angļu, Korejiešu, ja man labi patiks K-pops un es labi varēšu saprast savu mīļāko K-popa grupu.

Vai šī valoda būs nepieciešama darbam/tālākajai izglītībai/ceļošanai? Pamato izvēli!

Es varētu Vācu ceļošanai un darbam: Vācu, Angļu un Korejiešu.

Kuras no svešvalodu prasmēm man visvairāk nepieciešamas-runāšana, rakstīšana, lasīšana, klausīšanās? Pamato savu izvēli!

Angļu un latviešu, Korejiešu.

Kāpēc man skolā ir obligāti jāmācās svešvalodas?

Jo vienīt šīs svešvalodas nodarbēs nākotnē.

Kāpēc izmantot valodu portretus vai biogrāfijas?

- **Metavalodas attīstīšana** (valodu apzīmējumi, valodu apguves jēdzieni, termini)
- Rada **pārliecību par valodām kā vērtīgu resursu**, nevis bilingvismu/daudzvalodību kā deficītu
- **Zinātkāras un prieka pilnas attieksmes veidošana** par jebkuru zināmo un jaunu apgūstamo valodu
- Atspoguļo **bērnu emocijas**

(piemērs no skolas Vācijā: *Melnā krāsa ir vācu valoda, man nedrīkst ar citiem runāt poļu valodā.*).

PII: Metodes (latviešu valoda)

- **Regulārs (kvantitatīvs) un daudzveidīgs (kvalitatīvs) iedevums** – *input*.
- Runāju, lietojot **daudzveidīgu vārdu krājumu**
- Runāju **atkārtojot vārdus, izteicienus**
- 3-4 gadu vecumā svarīga **sistemātiska slodze** valodas ziņā bērniem ar citu dzimto valodu.

- Ne organizēt formālas mācību stundas, bet **virzīt bērnus pašus atklāt valodas likumības**:

Agrā bērnībā smadzenes ir veidotas tā, ka bērni spēj atklāt valodu un veidot savā prātā likumības. Viņi ir gudri detektīvi, mēs viņiem esam vajadzīgi, kā informanti, kas sniedz regulāru un daudzveidīgu valodas piedāvājumu. (Tracy, 2008: 6).

- Ienesu reālo pasauli skolā – **autentiskas situācijas** (atbilstošs **telpas vizuālais noformējums**), piem.:
- Maizes veidi, kūciņu nosaukumi
- Piena produkti
- Transports, automašīnu veidi
- Uzraksti publiskajā telpā.

ĢIMENE: komunikācija ar ģimeni

Par ko runāt ar vecākiem?

- Viņi ir paraugs bērniem, vēlams – **daudzvalodības paraugs**; stiprināt šo etalonu.
- Par pašu **attieksmi pret latviešu valodu** (vecāku negatīvā attieksme un vājās valodas zināšanas negatīvi ietekmē bērnu latviešu valodas apguvi).
- Par **lasīšanu priekšā** (dzimtajā valodā un latviešu valodā).
- Par **sarunām lasīšanas laikā un pēc** lasīšanas – **izlasītā kontekstualizēšana** (*home literacy practices*).

Kā runāt ar vecākiem?

- **Neaizskarot identitāti** (dzimto valodu, kultūru).
- Komunikācijas stilā iekļaut **pozitīvismu, prieku par valodas apguves jautājumiem.**
- Par bērnu sasniegumiem komunicēt no skatupunkta: **vispirms – glāze puspilna** (nevis pustukša) un kā to aizpildīt pilnu.

Izmantotie resursi

Izmantotā literatūra

- *Eiropas kopīgās pamatnostādnes valodu apguvei: mācīšanās, mācīšana, vērtēšana* (2020). https://www.schooleducationgateway.eu/lv/pub/resources/publications/reference-for-languages.htm
- Montanari, E. G., Panagiotopoulou, J. A. (2019). *Mehrsprachigkeit und Bildung in Kitas und Schulen.* Tübingen: Narr.
- Montari, S., Quay, S. (2019) (eds.). *Multidisciplinary Perspectives on Multilingualism. The Fundamentals*. Boston/ Berlin: De Gruyter
- Tracy, R. (2008). *Wie Kinder Sprachen lernen. Und wie wir sie dabei unterstützen können*. (How children learn languages. And how we can support them.) Tübingen: Francke Verlag.

Daudzvalodības un izglītības pieredzes citi avoti

- 2019 – *12th International Symposium on Bilingualism (ISB12) University of Alberta, Canada*
- 2019 – stažēšanās Somijas izglītības plānošanas institūcijās un skolās.
- 2019 – vieslekcijas Londonas Latviešu skolā.
- 2017 – stažēšanās Londonas un Skotijas izglītības plānošanas institūcijās un skolās.